

JANNE KURKI

Mitä se on – tämä filosofia?

Was ist das – die Philosophie? Näin Martin Heidegger aloittaa luentonsa elokuussa 1955¹. Luennon aloittava lause, joka on samalla sen nimi, voitaisiin yksinkertaisesti kääntää kysymyksellä ”Mitä on filosofia?”. Tässä käännöksessä piiloutuu kuitenkin Heideggerin kysymyksen ehkä oleellisin elementti: sanaa *Philosophie* edeltävä artikkeli *die*, joka kätkee – tämä on tämän artikkelin ydinväite – kaiken filosofian käsittämättömän alun ja lopun, filosofian pulsoivan mustan aukon, jota mikään käsite ei pysty valaisemaan, ainoastaan paikantamaan katoamalla siihen. Kysymys on singulaarin ja universaalien suhteesta, jota filosofiassa lähestytään ja käsitellään käsittein aina uudelleen. Näin on ollut aina Herakleitoksen *logoksesta* ja Platonin ideasta alkaen.

Kysymyksen ydinulottuvuuden voisin esittää toisinkin kysymällä, onko filosofia yksi vai monta. Filosofian historia todistaa filosofian moninaisuudesta, filosofian yksittäiset suuret ajattelijat puolestaan sen ykseydestä eli siitä, että eroistaan huolimatta he tekevät jotain olennaisesti samaa. Yksi ja monta, samaa ja toista – tässä on jännite, jolle filosofia rakentuu. Filosofia on sen itsensä virittävän käsittämättömän jännitteen käsitteellistämistä.

Kysyessämme, mitä se on, tämä filosofia, liitymme tunnettuun kysymisen perinteeseen, jossa jokin singulaari liittyy käsitteissä johonkin universaaliin tai universaaliin pyrkivään. Emme nimittäin tyydy siihen latteuteen, että tämä filosofia nyt on mitä on, ja jokin muu filosofia on sitten mitä se puolestaan on, eikä näillä ole mitään tekemistä keskenään. Emme kuitenkaan myöskään – toivottavasti – oleta, että tämä tekemämme filosofia olisi kaikki, mitä filosofiasta olisi sanottavissa, tai että tapamme tehdä filosofiaa olisi ainoa mahdollinen. Toisaalla on banaali partikularismi, toisaalla fundamentalistinen typeryys, jossa filosofiasta tulee propositionaalinen uskonto tai uskonnon korvike. Kummastakin on kosolti esimerkkejä, myös Suomessa.

Kun Herakleitos esittelee mietteitään *logoksesta*, hän toisaalta toteaa tämän logoksen koskevan kaikkia, toisaalta painottaa jokaisen tilanteen ainutlaatuisuutta: tarkemmin määrittämätön *logos* koskee meitä jokaista, ja silti jokaisen on jokaisena ajan hetkenä tulkittava suhdettaan tuohon *logokseen* uudelleen. Itse asiassa keskeistä on juuri tavallisen arkipäiväisen sanan, *logoksen*, liittämisen kysymyksiin, jotka riistävät siltä sen arkipäiväisyyden².

Löydämme Platonin ajattelun ytimeä vastaavan singulaarin ja universaalien välisen jännitteen – jo lähtien siitä arvoituksesta, mitä hänen kirjoituksensa olivat ja

mikä niiden funktio oli. Omalla arjesta irti repäistyillä terminologiallaan Platon muotoilee tämän ongelman *Parmenides*-dialogissaan kolmannen ihmisen ongelmana: jos ihmisen idea on universaali, niin mikä yhdistää kunkin singulaarin ihmisen ihmisen ideaan³. Vastausta ei tule, koska jokainen vastaus johtaa vain uuteen paralleeliin kysymykseen *ad infinitum*. Koko Platonin ajattelu pyörii tämän kysymyksen ympärillä: meidän tässä ja nyt suhteessamme universaaliin.

Aristoteles tiivistää tämän singulaarin kysymisen ja universaalien välisen suhteen *nousin* käsitteeseensä, *nousin*, joka on ”toisenlaista” *aisthesista* ja joka on ainoa totuuden tapahtumisen tila, jolla on suora suhde *arkhaihin*. *Nous*, ja vain *nous*, mahdollistaa muiden totuuden tapahtumisen suhteen *arkhaihin*, sekä niihin *arkhaihin*, jotka ovat aina niin kuin ne ovat, että niihin *arkhaihin*, jotka voisivat olla toisinkin. *Nous*, ja vain *nous*, voi tehdä eron näiden välillä, ja niinpä filosofin elämä onkin omistettu *nousille* ja sen seuraamiselle. Lyhyesti sanottuna *nous* on singulaarin kysymisen suhde universaaliin⁴.

Sama singulaarin kysymisen ja universaalien suhde jatkuu uudella ajalla. Descartesilla se tiivistyy kuuluisaan suhteeseen *cogiton* ja hyvän Jumalan välillä, ja samoilla aallonpituuksilla on Leibnizkin. Spinozalla singulaarin kysymisen suhde universaaliin on läsnä kaikkialla, ja filosofia on tuon universaalien aukikirjoittamista tässä ja nyt.

Kant jatkaa singulaarin ja universaalien välisen suhteen uudelleenaukikirjoittamista kriitikkistä kriitikkiin. Hän törmää samaan *ad infinitum* -ilmiöön kuin Platon *Parmenides*-dialogissaan ja Aristoteles *nousin* käsitteessään: Kantin 1700-luvun lopussa kirjoittama käsitejärjestelmä ei sulkeudu käsitteellisesti suhteessa Asiaan, vaan sen ytimeen jää määrittämätön tässä ja nyt – kokemus Asiasta, kauneuden ja ylevyyden tunteet⁵.

Kun Hegel alkaa aukikirjoittaa jälleen tätä singulaarin ja universaalien välistä suhdetta, hänellä on käytettävissään koko yli kahden vuosituhannen kantava kysymisen perinne. Sama *ad infinitum* -ilmiö toistuu uudelleen ja uudelleen eri kohdissa hänen ajatteluaan. Historia joka tapauksessa määrittäytyy Hegelillä suhteessa universaaliin Henkeen, mistä ei ole kovinkaan pitkä matka Heideggerin historiallisuuteen.

Näin eteemme piirtyy kuva filosofian historiasta perinteenä, jossa singulaarin suhde universaaliin käsitteellistetään yhä uudelleen tässä ja nyt. Toinen tapa sanoittaa tämä filosofian punainen lanka on todeta, että kyse on äärellisen suhteesta äärettömään (*apeiron*) ja tuon mahdollottoman suhteen käsitteellistämisestä. Äärellinen kysyjä, oli se sitten yksilö tai yhteisö, individuaali tai kollektiivi, kokee jotain, mikä on äärettömästi enemmän kuin äärellisyys, ja pyrkii jäsentämään suhdettaan tuohon

”Virkamiesfilosofia ei ole filosofiaa lainkaan, ainoastaan virkatyötä.”

äärettömään käsitteiden avulla. Jäsennostapa voi olla konstruktiiivinen, destruktiivinen tai dekonstruktiivinen, yhtä kaikki sen suunta on kohti ääretöntä.

Filosofian ytimessä on siis kysymys, käsite ja universaali tai ääretön. Näistä kolmesta lähtee liikkeelle diskursiivinen akti, joka tuottaa nautintoa ja totuutta, nautintoa totuudesta, nautintoa, jota Aristoteleen mukaan ei voi verrata mihinkään muuhun. Kummastakaan ei saisi tinkiä, ei totuudesta eikä nautinnosta, sillä jos menettää yhden, menettää toisenkin: filosofiassa ainoa indikaatio totuudesta on totuuden tuottama nautinto, ja toisaalta nautinnon lähteenä on oltava nimenomaan totuus, eivät kuukausipalkka, tittelit, kunniamerkit ja kollegoiden kehu tai kiitos ja kunnia missään muodossaan. Näin on siksi, että kaikessa hienoudessaan kuukausipalkka, tittelit, kunniamerkit ja kollegoiden kehu ovat äärellisiä, eivät universaaleja. Ne kohdistuvat tiettyyn yksilöön. En sano, että on aivan sama, myykö totuuden Kataisen vai Hitlerin hallitukselle – näiden välillä on varmastikin oleellinen historiallinen, äärellinen ero – mutta filosofian kannalta tulos on sama: se mitä tehdään, ei ole enää filosofiaa.

Tämä selittää, miksi yliopistoissa ei synny filosofiaa: yliopistoissa syntyy – riippumatta siitä, ovatko itse työsuhteet virkoja vai toimia – virkamiesten tekemiä diskursiivisia virkamiespäätöksiä. Virkamiesfilosofia ei ole filosofiaa lainkaan, ainoastaan virkatyötä. Virkamies sanoo tekevänsä filosofiaa, mutta sen mitä hän tekee, hän tekee saadakseen palkkansa ja eläkkeensä, uuden referee-julkaisun ja kiitosta ja kunniaa sieltä ja täältä ja – siinä ohessa ja ehkä ennen kaikkea – pitääkseen kiinni asemastaan ja vallastaan. *Publish or perish* on tämän vir-

kamieskunnan uskontunnustus, ja ”uskontunnustus” nimenomaan hyvin konkreettisesti merkityksessä: aivan kuin emme katoaisi joka tapauksessa, kunhan vain julkaisemme ja julkaisemme. Tässä julkaisemisella on sama funktio kuin uskonnollisilla rituaaleilla, anekdootilla ja pakanoiden ja vääräuskoisten murhaamisella ristiretkillä ja jihadissa. Virkamiesfilosofit uskovat referee-julkaisuihin – mutta filosofiasta he ovat luopuneet viimeistään kandintyötään professorille kiikuttaessaan.

Näin filosofiasta tulee propositionaalinen uskonto tai uskonnon korvike. Sen funktio yliopistodiskurssissa on tilkitä kaikki kohdat, joista jokin painava kysymys saattaisi putkahtaa pintaan, ja vaietaa kaikki ne nuoret ja uteliaat mielet, jotka eivät nielaise annettuja selityksiä pureksimatta. Jos joku kysyy jotain liian vaarallista, hänen kurkkuunsa kaadetaan niin kauan ”analyttistä filosofiaa”, että hän joko tukehtuu, sedatoituu riittävästi tai ymmärtää vaieta. Virkamiesfilosofia on se diatsepaami–haloperidoli-cocktail, jolla ahdistavat kysymykset hoidetaan. Päähtyminen filosofiasta on estettävä yliopistofilosofiassa.

Kysymys ”mitä se on – tämä filosofia?” on tuollainen vaarallinen kysymys. Itse asiassa se on ehkä kaikkein vaarallisin kysymys monessakin mielessä, sillä siihen vastattaessa joko löydetään uudelleen filosofia tai kadotetaan se kokonaan. Toisaalta se johtaa suoraan syltityhtealle, toisaalta se on juuri se kohta, jossa näennäisvastauksilla voidaan banalisoida koko kysymys. Siksi tämän kysymyksen ääreen on todellakin syytä pysähtyä rientämättä liian nopeasti eteenpäin mitä erinäisimpiin ”filosofiin kysymyksiin”. Jos *niin & näin* -lehden juhluvuosi tarjoaa meille tähän ulkoisen verukkeeseen, niin mikäpä sen parempi. Tämä satunnainen ulkoinen tekijä on aivan yhtä hyvä syy kuin mikä tahansa muukin. Itse asiassa itse kullekin juuri satunnaiset ulkoiset tekijät ovat osoittautuneet mitä kohtalokkaimmiksi.

Viitteet

- 1 Tarkempi luentani kyseisestä luennosta, Kurki 2012.
- 2 Herakleitos 1971; Blanchot 2008.
- 3 Platon 1979; Kurki 2003.
- 4 Kurki 2011.
- 5 Sama.

Kirjallisuus

- Blanchot, Maurice, *Ääretön keskustelu. Vol. 1* (L'entretien infini, 1969). Suom. Janne Kurki. Apeiron Kirjat, Vantaa 2008.
- Herakleitos, *Yksi ja Sama*. Suom. Pentti Saarikoski. Otava, Helsinki 1971.
- Kurki, Janne. *Dis-positions. The Structures and Limit Concepts of Articulations of Being in Aristotle, Kant, Heidegger and Lacan*. Helsingin yliopisto, Helsinki 2003.
- Kurki, Janne, Le communisme de la vérité. Teoksessa *L'idée du communisme. Vol. II*. Toim. Alain Badiou & Slavoj Žižek. Éditions Lignes, Paris 2011, 149–167.
- Kurki, Janne, *Lacanian diskurssiteoria*. Apeiron Kirjat, Vantaa 2012.
- Platon, *Parmenides*. Suom. Marja Itkonen-Kaila. *Teokset III*. Otava, Helsinki 1979.